

Portrett

Torbjørn Røe Isaksen tar över otacksam ministerpost

Nyhet

Arbetsministrarna bjuder in Nicolas Schmit till möte

Leder

Nordiska visioner om fler barn och färre självmord

Nyhet

Varða - nytt institut för forskning om det isländska arbetslivet

17. Februar 2020

Tema: Bristen på undersköterskor

Nyhetsbrev fra Arbeidsliv i Norden 2/2020

Finansiert
av Nordisk
ministerråd

ARBEIDSLIV I NORDEN

Arbeidsforskningsinstituttet
OsloMet - storbyuniversitetet
Postboks 4 St. Olavs plass, 0130 Oslo

UTGIVER

Arbeidsforskningsinstituttet
På oppdrag fra Nordisk ministerråd

ANSVARLIG REDAKTØR

Björn Lindahl

EMAIL

ainredaksjon@gmail.com

WEB

www.arbeidslivinorden.org

Nyhetsbrevet utgis i en e-postutgave,
som kan bestilles gratis fra
www.arbeidslivinorden.org

ISSN 0809-9456 tildelt: Arbeidsliv i
Norden (online)

Innhold

Nordiska visioner om fler barn og færre sjelv mord	3
Varða - nytt institut for forskning om det isländska arbetslivet	4
Mindre deltidsarbejde skal give flere ”varme hænder”	5
Svenska undersköterskor vill höja status genom legitimation.....	7
Arbetsministrarna bjuder in Nicolas Schmit till möte	10
Norden mangler barn – kun Grønland skiller seg ut	12
Torbjørn Røe Isaksen tar över otacksam ministerpost.....	15
Norden med gemensam insats mot selvmord i tågtrafikken.....	17
Nordsjødykaren - arbeidslivsskildring som går på djupet	21

Nordiska visioner om fler barn och färre självmord

Svanen är symbolen för det nordiska samarbetet. Men svarta svanar är också symbolen för det oväntade som sker. Det här nyhetsbrevet handlar om både födelse och död. Mellan de två händelserna spelar undersköterskorna en stor roll.

LEDER

16.02.2020

AV BJÖRN LINDAHL, CHEFREDAKTÖR

Det nordiska samarbetet bygger på att kunskap samlas in och sprids mellan de fem länderna och de tre självstyrande områdena. En av de viktigaste rapporterna är den årliga State of the Nordic Region Report, som Nordregio ansvarar för.

I årets rapport varnas det för att det föds för få barn i Norden, trots generösa regler för föräldraledighet och barnbidrag. Fertilitetsgraden i Finland, Island och Norge är rekordlåg. Bara på Grönland finns det dubbelt så många barn som äldre och bara på Färöarna föds det fler än som dör.

Samtidigt dör många i onödan genom att begå självmord. 3 500 personer i Norden dör varje år genom att ta sina egna liv. På Nordiska rådets session i Köpenhamn lanserades en vision om att minska självmorden med 25 procent fram till 2025. Var tjugonde självmord sker i samband med tågtrafik och blir därmed en belastning även för tågförare, annan personal och andra passagerare. En del av dessa självmord kan undvikas genom barriärer på plattformarna. Därför lanserades det en ännu mer ambitiös nollvision just på det området.

Just nu präglas nyheterna av utbrottet av en ny virussjukdom i Kina, som även spridit sig med enstaka fall i de nordiska länderna. Coronaviruset är kanske inte en oväntad händelse, även om det varje år utvecklas nya virus. Men de politiska och ekonomiska konsekvenser som kan följa i virusets spår kan vara en svart svan, som inte gick att förutse. Det framstår ändå som framsynt att Nordiska ministerrådet sett till att det etablerades en ny nordisk utbildning i smittskydd i Göteborg. De första 35 eleverna började hösten 2019 och den andra kullen har börjat i år.

Över hela Norden är ett av de vanligaste yrkena det som i Sverige kallas för undersköterska, i Danmark för SOSU:s, i Finland för närvårdare, i Norge för helsefagarbeidere och i Island för sjúkralidar. Det är en yrkesgrupp som det dels är ett stort underskott av, som framgår av vår rapport från Dan-

mark, dels behöver ett statuslyft för att fler ska välja det. I Sverige föreslås det nu att undersköterska ska bli en skyddad yrkestitel.

Vi gör också en historisk tillbakablick på ett av de märkligaste och mest extrema yrkena – Nordsjödykarna. Det har skrivits böcker om denna yrkesgrupp, men det har aldrig tidigare skrivits en bok av en av de dykare som var oundgängliga för oljeindustrin.

I Norge övertog Torbjørn Røe Isaksen som Social- och arbetsminister den 24 januari, i samband med att Framskrittpartiet lämnade den borgerliga regeringen. I Island upprättar fackförbunden ASÍ och BSRB ett nytt forskningsinstitut.

Till sist har de nordiska arbetsministrarna gemensamt bjudit in EU:s nye kommissionär för Arbete och sociala rättigheter, Nicolas Schmit, till Köpenhamn den 2 april. Kerstin Ahlberg förklarar varför de nordiska länderna är nervösa för några av förslagen från EU.

Varða - nytt institut för forskning om det isländska arbetslivet

Landsorganisationen ASÍ och tjänstemannaförbundet BSRB har kommit överens om att grunda ett nytt institut för arbetsmarknadsforskning på Island. Institutet Varða ska uppmuntra till självständiga forskningsprojekt. Resultaten kan få stort inflytande på arbetstagarnas löne- och anställningsvillkor.

NYHET

16.02.2020

TEXT: GUÐRÚN HELGA SIGURÐARDÓTTIR

- Grundandet av arbetslivsinstitutet har planerats under en längre tid. Det fanns ett enormt intresse för att grunda ett sådant institut, säger vd:n för det nygrundade institutet, Kristín Heba Gísladóttir.

Kristín Heba Gísladóttir, vd i det nya forskningsinstitutet Varða.

Idén uppstod när den isländska arbetarrörelsen följde med arbetsmarknadsforskningen bland systerförbunden i det övriga Norden och såg hur forskningsresultaten användes i den offentliga debatten om sociala och ekonomiska frågor.

Det är viktigt att grunda ett sådant institut anser Kristín Heba, som påpekar att den som har makten i samhället bestämmer vilken kunskap som ska ses som legitim och viktig. Genom ett eget forskningsinstitut kan arbetarrörelsen påverka hur den kunskapen ser ut.

- För oss blir ett sådant institut en möjlighet att få en bredare översyn och samla ihop alla forskningsresultat, menar hon.

Bekantar sig med gräsrötterna

Kristín Heba är alltså Varðas vd. Hennes första uppgift blir att bekanta sig med arbetarrörelsen och gräsrötterna som hon ska arbeta för. Uppgift nummer två blir att besöka liknande institut i Norge och Sverige för att få idéer om hur arbetslivsinstitutet ska struktureras på Island.

Enligt samarbetsöverenskommelsen mellan ASÍ och BSRB ska arbetslivsinstitutet Varða öka kunskapen om arbetstagarnas levnadsförhållanden. Varða ska vara ett självständigt forskningsinstitut som jobbar på sina egna förutsättningar

Problemet att prioritera

Prioriteringen nu i början är att skapa forskningsprojekt i samarbete med olika samarbetspartners. Arbetet blir projektbaserat och beror på vilka samarbetspartners som finns.

BSRB-ledaren Sonja Ýr Þorbergsdóttir berättar att målet är att utöka kunskapen om löntagarnas löneförhållanden och livsvillkor. Men forskarna kan vara från olika delar av universitetssamhället, utländska experter eller experter inom löntagarorganisationerna.

Det finns ett stort intresse för samarbete inom det akademiska. Det föreligger också idéer om forskningssamarbete med liknande institut i Skandinavien. Sonja Ýr tror att problemet snarare blir att prioritera vilka forskningsprojekt man ska ta itu med nu i början.

Arbetstagarnas organisationer blir starkare genom publicitet och kommunikation och de får större möjligheter till inflytande över löne- och anställningsvillkoren. Varða ska också bilda kontaktnät mellan forskare, det akademiska och arbetarrörelsen på Island och i andra länder.

Mindre deltidsarbejde skal give flere "varme hænder"

En stor og akut mangel på faglærte social- og sundhedshjælpere og social- og sundhedsassistenter – også kaldet SOSUer - skaber intens debat om den udbredte brug af deltidsstillinger på social- og sundhedsområdet i Danmark.

TEMA

16.02.2020

TEKST: MARIE PREISLER

Inden for ti år kan der mangle op mod 40.000 uddannede social- og sundhedsmedarbejdere på danske hospitaler og i den kommunale plejesektor. Allerede nu er der begge steder problemer med at sikre nok af disse såkaldte "varme hænder" til pleje af især syge og ældre. Samtidig arbejder et stort flertal af SOSUer på deltid.

Det dilemma diskuterer arbejdsmarkedets parter på området. De er enige om, at manglen på SOSUer er et alvorligt samfundsproblem, som skal løses, men der er ikke enighed om hvordan.

En vigtig nøgle til at løse problemet er at få flere SOSUer til at arbejde på fuld tid frem for at arbejde på deltid, mener arbejdsgiverne i både kommuner og regioner, som driver landets sygehus. I dag er næsten alle SOSU-stillinger deltidsstillinger, hvor den ugentlige arbejdstid er lavere end de 37 timer, som er den ugentlige arbejdstid i fuldtidsjob på det danske arbejdsmarked.

Ret til deltid på sygehuse

Ni ud af ti social- og sundhedshjælpere arbejder på deltid. Otte ud af ti social- og sundhedsassistenter er på deltid. Det har regionerne i december 2019 taget et markant skridt til at ændre på: SOSU-assistenter og sygeplejersker, som har deltidsstillinger på landets sygehus kan nu frit vælge at gå op på fuld tid. Deres arbejdsgiver kan ikke sige nej, hvis de beder om at få et fuldtidsjob, og nye stillinger skal opslås som fuldtidsstillinger.

Aftalen er indgået med Forhandlingsfællesskabet, der repræsenterer 51 faglige organisationer, der forhandler med de kommunale og regionale arbejdsgivere, herunder FOA, der repræsenterer SOSU-hjælpere og SOSU-assistenter. FOA har udtrykt tilfredshed med, at aftalen giver sygehus-ansatte SOSUer ret til et fuldtidsarbejde, de kan leve af.

Men ifølge FOA er det langt fra nok. Arbejdsgiverne i kommunerne slår stadig flest deltidsjob op, og arbejdsmiljøet skal blive bedre, før SOSUer oplever, at de kan holde til at arbejde fuld tid, mener FOA, der også efterlyser systematisk kompetenceudvikling og efteruddannelse af SOSUer.

Opgør med deltidskultur

At arbejdsmiljøet skulle være dårligere, når man har et fuldtidsjob end et deltidsjob, bliver afvist af de kommunale arbejdsgivere, som repræsenteres af Michael Ziegler, formand for KL's Løn- og Personaleudvalg. Han udtalte i januar 2020 til nyhedsmediet A4, at erfaringer fra Norge og Sverige viser, at øget arbejdstid tværtimod kan give et bedre arbejdsmiljø, fordi arbejdsdagen bliver mere forudsigelig, og arbejdsbyrden fordeles mere jævnt hen over arbejdsdagen.

Formand for KL's Løn- og Personaleudvalg har også udtalt, at kommunerne har ikke har nogen plan om at indføre generel ret til at gå på fuld tid, da han ikke tror, at det vil få ret mange på deltid til at vælge fuld tid. Han vurderer, at det der er brug for er et opgør med deltidskulturen på social- og sundhedsområdet – både på arbejdsgiver- og medarbejder-side.

Det er især kvinder, som arbejder på deltid, og de fleste selv har valgt at være på nedsat tid, fordi det giver bedre balance mellem arbejdet og fritiden, viser en analyse fra Dansk Arbejdsgiverforening af deltid generelt på det danske arbejdsmarked.

Flere i uddannelse

At arbejde som SOSU-hjælper og SOSU-assistent kræver en erhvervsuddannelse, der består af to grundforløb og veksler mellem skole- og praktikophold. SOSU-hjælper-uddannelsen er etårig, SOSU-assistent-uddannelsen tager op til to år. Og begge uddannelser oplevede sidste år en øget tilstrømning – i modsætning til andre erhvervsuddannelserne, der oplever stagnation eller tilbagegang, trods en

nylig reform af erhvervsskolerne med det mål at få flere unge til at tage en erhvervsuddannelse.

At flere unge er i gang med en SOSU-uddannelse er dog slet ikke nok til at løse den akutte mangel på faglærte til pleje og omsorg. Det vurderer Lisbeth Nørgaard, formand for foreningen Danske SOSU-skoler, som opfordret til, at SOSU-skolerne i endnu større grad end nu også sørger for at være attraktive uddannelsesstilbud for afskedigede slagterimedarbejdere, ledige med indvandrerbaggrund og andre grupper uden for arbejdsmarkedet.

Regeringen har sammen med KL og Danske Regioner nedsat en 'task force', som har drøftet konkrete initiativer, der kan tiltrække flere hænder i ældreplejen og til sundhedsvæsenet. I den forbindelse har FOA stillet en række forslag, herunder at give studerende på SOSU-uddannelserne løn under grundforløbet og at styrke studievejledningen for at mindske frafaldet.

En undersköterska med patient på Karolinska sjukhuset i Stockholm.

Svenska undersköterskor vill höja status genom legitimation

Ett av de allra vanligaste yrkena i Sverige är undersköterskans. Av de totalt 200 000 arbetar 90 procent inom äldreomsorgen. Men till skillnad från deras nordiska kolleger är inte yrket reglerat. Det har länge varit ett fackligt krav. Just nu arbetas det fram ett lagförslag som kan komma att ge dem en skyddad yrkestitel.

TEMA

16.02.2020

TEXT: GUNHILD WALLIN, FOTO: YADID LEVY/NORDEN.ORG

Undersköterskorna är organiserade i Kommunal, som sedan 2016 drivit kravet att undersköterskorna ska få legitimation. Orsakerna är flera. Det har blivit allt svårare att rekrytera undersköterskor, samtidigt som de äldre inom omsorgen blir fler och allt sjukare, vilket ställer stora krav på kvalitet och kompetent personal. Och fler äldre är att vänta. Antalet äldre över 80 år kommer att öka med 255 000 de kommande sex åren. Det ställer stora krav på omsorg och frågan om kvalitet och kompetensförsörjning är en stor fråga både för nationella och kommunala politiker.

– Vi anser att en legitimation skulle lyfta statusen för undersköterskor och göra yrket mer attraktivt. Vi vill också koppla vissa arbetsuppgifter till underskötersketiteln för att visa att det betyder något att utbilda sig och att vårdbiträden och undersköterskor inte har samma arbetsuppgifter så som det fungerar idag, säger Mari Huupponen som är utredare på Kommunal.

En ansträngd yrkesgrupp

Samtidigt är sjukskrivningarna höga inom vård- och omsorgsområdet. Många överväger att sluta med arbetet. Enligt en rapport "Vem ska arbeta i framtidens äldreomsorg?", som kom för några år sedan, konstaterade rapportförfattarna från Stockholms universitet att Sverige toppade den nordiska listan när personal inom äldreomsorgen fick frågan om de allvarligt övervägt att sluta i arbetet.

I Sverige hade 49 procent övervägt att sluta, medan motsvarande siffra i de övriga nordiska länderna var tio procent lägre. Det var också fler som tänkt på att sluta än tio år tidigare, både i Sverige och i övriga Norden.

Skälen som uppgavs var anställningsvillkor, antalet hjälptagare, fysisk och psykisk arbetsbelastning, stöd och utvecklingsmöjligheter, relationer till de äldre och reaktioner på arbetsvillkor. Sedan utredningen gjordes har kommunernas ekonomi försämrats. Enligt tidningen "Kommunalarbetaren" kommer sex av tio kommuner att spara på äldreomsorgen under 2020, bland annat genom minskad bemanning, vikariestopp, sämre utbildnings- och utvecklingsmöjligheter, fler delade turer och mer heljobb. Samtidigt läggs boenden ner, vilket kommer att innebära en hårdare belastning på hemtjänsten.

– Det är svårt för många kommuner att hitta utbildade undersköterskor och det blir ännu svårare när undersköterskor inte erbjuds bra villkor och löner, säger Mari Huupponen.

Skyddad yrkestitel

Betydelsen av att säkra kompetensförsörjning och att kunna garantera säker och vård och omsorg är och har varit i fokus länge. Rader av utredningar har tagit upp ämnet, senast i utredningen "Stärkt kompetens i vård och omsorg", som presenterade av regeringen i april 2019.

Utredningens uppdrag var att föreslå hur yrket undersköterska kan regleras för att öka kvalitet och säkerheten inom hälso- och sjukvård och omsorgen. I sin sammanfattning konstaterar utredaren Harriet Wallberg att det fanns "utbredda brister i kompetensen" hos yrkesgruppen med en "direkt effekt på utförandet av arbetsuppgifterna".

Hon drar slutsatsen att det kan vara en konsekvens av att undersköterskearbetet har varit oreglerat, vilket inneburit att vem som helst kan anställas som undersköterska och genomföra vårdåtgärder utan direkt utbildning.

Olika vägar till yrket

Utbildningen till undersköterska är idag spretig och liksom det ute i arbetslivet är osäkert vad undersköterskan egentligen har för arbetsuppgifter, är det också osäkert för arbetsgivaren att veta exakt vad den sökande undersköterskan kan. Idag blir de flesta undersköterskor genom den kommunala vuxenutbildningen, men det är också möjligt att gå gymnasietets vård- och omsorgsprogram.

Det finns också vård- och omsorgscollege, en plattform för samverkan mellan arbetsgivare, fackförbund och utbildare inom vård- och omsorgssektorn. Det är också en kvalitetsstämpel som visar att den som utbildat sig inom ett Vårds- och omsorgscollege har gått en utbildning i nära samverkan med arbetslivet och därmed ökar sina möjligheter att få jobb. En skola kan alltså ingå i ett Vård- och omsorgscollege, men ensam vara ett sådant college.

Utredaren landar framför allt i två förslag som föreslås träda i kraft i januari 2025. Det ena är att undersköterskorna får en skyddad yrkestitel, däremot inte en legitimation. En skyddad yrkestitel innebär att det krävs bestämda yrkeskvalifikationer för att få tillträde till eller utöva verksamheten. Den innebär att en undersköterska efter avslutad utbildning får ansöka om ett bevis, som ger rätt att använda yrkestiteln undersköterska. Ingen utan bevis ska få kalla sig undersköterska, enligt utredningens förslag. Ett felaktigt användande föreslås kunna dömas med böter.

För att säkra och upprätthålla en långsiktig kompetensnivå föreslås också att Skolverket i samråd med Socialstyrelsen utreder vad som ska ingå i undersköterskeutbildningen, så att det skapas en nationell undersköterskeutbildning och regeringen har redan presenterat ett nytt yrkesprogram för gymnasieskolan.

Remisserna visar på olika syn

Under hösten har utredningen gått på remiss, bland annat till Sveriges kommuner och regioner, SKR, som är den stora arbetsgivaren för undersköterskor, och till fackförbundet Kommunal.

Mari Huupponen från Kommunal, som skrivit remissen, är ganska nöjd med utredningen och även om Kommunal helst hade sett att det blev en legitimation, så är ändå en skyddad yrkestitel bättre än tidigare.

– En legitimation hade varit mer attraktivt, eftersom människor känner till det bättre och att legitimation finns för andra yrken inom vård- och omsorg. Men en skyddad yrkestitel tillsammans med reglerade arbetsuppgifter ger ändå ungefär samma innehåll. Vi är också positiva till förslaget om en nationellt reglerad utbildning till undersköterska, säger hon.

De senaste åren har Kommunal kunnat konstatera att kommunerna anställer fler utbildade inom omsorgen. Det hotar kvalitet och skapar otrygghet, inte minst eftersom många som hemtjänsten har hand om är multisjuka.

– Kommunerna anställer allt fler utbildade, men arbetsgivarna skulle behöva anställa utbildade undersköterskor, också med tanke på läkemedelshanteringen. Och de skulle behöva fördela arbetet efter kompetens i större utsträckning, säger Mari Huupponen.

Gärna nationellt samordnad utbildning

På Sveriges Kommuner och regioner, SKR, har utredare Katarina Storm Åsell suttit i expertgruppen som varit en resurs för utredaren. I remissvaret från SKR betonas betydelsen av att skapa en nationell samordnad utbildning till undersköterska. I dag är det alltför stora variationer i omfattning, kvalitet och innehåll på de utbildningar som leder till yrket. Därför är det viktigt att börja med utbildningen innan man överväger skyddad yrkestitel. SKR avvisar därför förslaget på legitimation, alternativt skyddad yrkesidentitet.

– Vi tycker det är viktigt att vi ser att utbildningen har kvalitet, att den är nationellt enhetlig och att de förutsättningarna är klara, innan man överväger skyddad yrkestitel. En majoritet av de som studerar till undersköterska gör det inom vuxenutbildningen, så vuxenutbildningens förutsättningar att leverera kvalitet har en avgörande betydelse, säger Katarina Storm Åsell.

SKR avvisar också förslaget om att knyta ett visst antal arbetssuppgifter till undersköterskans roll.

– Det blir svårt att få det att fungera ute i verksamheterna. Det viktiga är att arbetsgivarna får använda den kompetens som finns på bästa sätt, säger Katarina Storm Åsell.

– Vi vill att man börjar reglera utbildningen snarare än yrket. En sådan reglering av till exempel ”yrkespaketet” på vuxenutbildningen skulle öka tydligheten och arbetsgivarens möjligheter att organisera arbetet på bästa sätt och också att jobba systematiskt till exempel med modeller för karriärutveckling. Det är viktigt att arbetsgivarna vet vad den som examineras kan, säger hon.

Nicolas Schmit

Arbetsministrarna bjuder in Nicolas Schmit till möte

Nu går Nordens regeringar samman för att förklara den nordiska arbetsmarknadsmodellen för EU:s lagstiftare. I ett brev till den nya kommissionären Nicolas Schmit bjuder arbetsmarknadsministrarna in till ett möte i Köpenhamn i början av april för att diskutera vilka prioriteringar de nordiska länderna gör.

NYHET

16.02.2020

TEXT: KERSTIN AHLBERG, EU & ARBETSRÄTT, FOTO: JANEK SKARZYNSKI

I januari publicerade Europeiska kommissionen två dokument som handlar om hur den tänker sig att principerna i den så kallade sociala pelaren ska förverkligas. Det var dels ett meddelande med rubriken "Ett starkt socialt Europa för rättvisa omställningar", dels ett brev till arbetsmarknadens parter på EU-nivå för att höra deras uppfattning om kommissionens planer på att lägga fram ett lagförslag om europeiska minimilöner.

Det senare är alltså inget färdigt lagförslag utan enbart en beskrivning av varför kommissionen anser att sådana regler behövs och vilka problem som dessa skulle lösa. Syftet skulle inte vara att direkt slå fast en viss minimilön för hela EU. Reglerna skulle inte heller gå ut på att inrätta en enhetlig metod för att lägga fast minimilönen och framför allt skulle den inte syfta till att införa lagstadgad minimilön i länder med hög kollektivavtalsäckning där lönerna sätts uteslutande genom kollektiva förhandlingar. Till sist frågar kommissionen om parterna håller med om verklighetsbeskrivningen, och om de

i så fall kan tänka sig att försöka förhandla fram ett avtal om några av de frågor som den tar upp.

Ett sådant här samråd med arbetsmarknadens parter måste kommissionen alltid genomföra innan den lägger fram lagförslag på det sociala området. Om parterna svarar ja och lyckas sluta ett avtal, kan detta sedan upphöjas till ett direktiv som medlemsstaterna är skyldiga att genomföra.

Att tanken på en reglering om europeiska minimilöner har väckt oro i de nordiska länderna, särskilt i Danmark och Sverige, är ingen nyhet. Det till synes beskedliga samrådsdokumentet tycktes inte lugna de oroliga. Trots alla försäkringar om motsatsen fruktar arbetsgivarorganisationer, fackförbund och regeringsföreträdare att sådana regler skulle underminera de nationella kollektivavtalssystemen. Vad är problemet? Jo, för dem räcker det inte med försäkringar om att det även i fortsättningen ska vara fullt möjligt att reglera löner uteslutande genom kollektivavtal. Det kommissionen tänker sig är ändå någon form av rättsakt som slår fast hur minimilönen bör förhålla sig till marknadslöner i landet för att vara "adekvat" och hur ofta den ska revideras. Om EU antar bindande regler om detta så begränsas kollektivavtalsparternas handlingsfrihet. Medlemsstater som inte har allmängiltiga kollektivavtal (till exempel Danmark och Sverige) skulle sannolikt också bli tvungna att anta kompletterande lagstiftning för att "alla" arbetstagare ska vara tillförsäkrade minst denna lön.

För att förklara de nordiska ländernas ståndpunkter har arbetsmarknadsministrarna bjudit in den ansvariga kommissionären Nicolas Schmit till sitt möte i Köpenhamn den 2 april. Brevet är hållet i en positiv ton och välkomnar flera av de initiativ som kommissionen planerar:

- Utifrån nordiska erfarenheter ser arbetsmarknadsministrarna till exempel fram emot fortsatt samarbete och erfarenhetsutbyte när det gäller omställningar på arbetsmarknaden och om "det framtida arbetslivet", bland annat plattformsekonomin.
- De stöder också kommissionens ambition att anta en ny EU-strategi om hälsa och säkerhet i arbetet. Arbetet för att främja hälsa och säkerhet ska bygga på den senaste forskningen och involvera arbetsmarknadens parter.
- I nordisk anda är det också avgörande att stärka den sociala dialogen både i medlemsländerna och på EU-nivå. I det ingår att uppmuntra facklig organisering och att främja arbetsmarknadens parter möjligheter att hitta lösningar på utmaningarna på arbetsmarknaden, som ofta kräver nationellt anpassade åtgärder. Därför, skriver ministrarna, välkomnar vi varmt era försäkringar bland annat vid utfrågningen i Europaparlamentet om att ni respekterar system som bygger på kollektiva förhandlingar, det vill

säga att ett initiativ om minimilöner inte kommer att ingripa i arbetsmarknadsmodeller där löner regleras genom kollektivavtal.

- Till sist framhåller arbetsmarknadsministrarna att det är absolut nödvändigt att förbättra jämställdheten mellan könen i EU. Därför välkomnar de kommissionens plan att anta en jämställdhetsstrategi, och föreslår att Nicolas Schmidt aktivt ska bidra till att förverkliga denna. Strategin ska ha tydliga mål och följas upp och genomförandet ska utvärderas och omprövas av ministerrådet.

Norden mangler barn – kun Grønland skiller seg ut

De nordiske landene toppe stadig internasjonale rankinger for lykke og likestilling. Men hvem skal nyte godt av det i fremtiden, når fertilitetsgraden faller og eldrebølgen øker? Ifølge State of the Nordic Region 2020 er det kun Grønland som har langt flere barn enn eldre.

NYHET

15.02.2020

TEKST: LARS BEVANGER, FOTO: KITTE WITTING / NORDEN.ORG

Man skulle kanskje tro at folk i en region som nyter lav arbeidsledighet, høy likestillingsgrad, lave lønnsforskjeller og generøs foreldrepermisjon ikke nølte med å sette barn til verden.

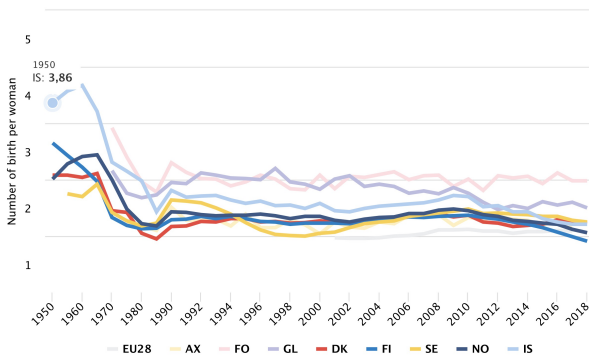
Men selv om den totale befolkningen i Norden vokser, er fertilitetsgraden i både Finland, Norge og Island rekordlav. Grønland skiller seg ut ved å ha mer enn dobbelt så mange barn som eldre, og det er bare på Færøyene at flere fødes enn dør.

– Vi nærmer oss en slags kinesisk situasjon uten at vi har hatt en ett-barns-politikk, sa seniorforsker Anna Karlsdóttir ved Nordregio i forbindelse med lanseringen av rapporten State

of the Nordic Region 2020 den 4. februar. Nordregio utarbeider rapporten på vegne av Nordisk Ministerråd.

Lavere fertilitetsgrad enn gjennomsnittet i Europa

På ti år har Islands fertilitetsgrad falt fra 2,2 til 1,7 barn per kvinne. I Finland og Norge ligger gjennomsnittet nå på henholdsvis 1,41 og 1,56 – noe som er lavere enn Europa-gjennomsnittet.

Total fertilitetsgrad i Norden fra 1950 til 2018. Kilde: NCIs og Eurostat

På den positive siden trekker rapportens forfattere frem at fedre nå tar større ansvar for å oppdra den oppvoksende generasjonen, ved hjelp av betalt pappapermisjon. De nordiske landene fortsetter å være globale ledere i arbeidet mot full likestilling.

Karlsdóttir er likevel overrasket over at generøs politikk rundt foreldrepermisjon og likestilling ikke har hatt en større effekt på antallet fødsler. Hun mener det kan ha hatt en omvendt virkning, der kvinner får barn senere i livet fordi de velger karriere og utdanning først. Gjennomsnittsalderen for førstegangs fødende i Norden er nå 30 år.

Nødvendig å planlegge for et aldrende samfunn

Samtidig slår eldrebølgen innover alle de nordiske landene, og dette er en trend som ser ut til å komme til å fortsette.

Selv om det er til dels store forskjeller mellom de ulike nordiske landene både i antallet eldre og deres helsetilstand og livskvalitet, påpeker rapporten at det vil bli stadig viktigere for hele regionen å planlegge for en fremtid med en eldre befolkning.

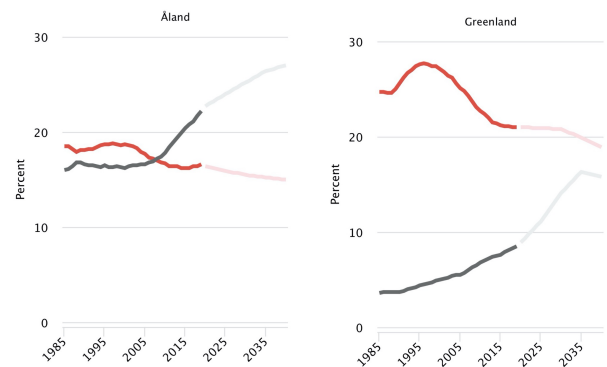
– Man må for eksempel skape mer eldrevennlige boforhold og sørge for at boliger, kollektivtransport og urbane strukturer tilpasses mennesker i alle aldre og med ulike evner. Den

eldre men friskere befolkningen bør ikke sees kun som en byrde, men som et utnyttet potensiale, understrekes det i rapporten.

Færre barn enn eldre

Det er nå flere eldre (over 65 år) enn barn (0 til 14 år) i både Danmark, Finland, Sverige og Åland. Norge har omtrent like mange gamle som barn, men det ventes at det om få år blir flere eldre.

Situasjonen er annerledes på Island, Færøene og Grønland, der det fremdeles er flere barn enn eldre. Grønland skiller seg mest ut i nordisk sammenheng, med mer enn dobbelt så mange barn som eldre.

Antallet barn (rød graf) og eldre (grå graf) som prosent av totalbefolkning på Grønland og Åland, 1985 – 2019, og forventet utvikling frem mot 2040. På Åland passerte antallet eldre antallet barn allerede rundt 2009. På Grønland er det fortsatt forventet å være flere barn enn eldre i 2040. Kilde: Nordic Statistics.

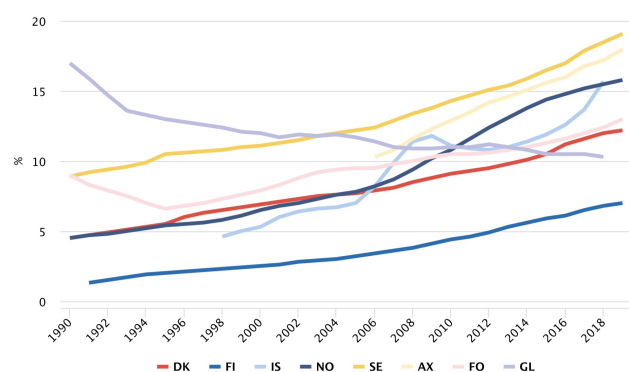
– Dette kan henge sammen med en kombinasjon av Grønlands relativt høye fertilitetsrate og det at de har Nordens laveste levealder, skriver forfatterne av State of the Nordic Region 2020.

Immigrasjon hjelper mot avbefolkning

Tross lave fertilitetsrater og eldrebølgen, har Nordens totalbefolkning vokst med 18 % siden 1990 – mye takket være netto-migrasjon.

De fleste immigranter er yngre og i arbeidsfør alder, men kan likevel ikke stoppe trenden med aldrende befolkninger i Norden. Regionens generøse velferdsordninger er avhengige av høy sysselsetting, og det er derfor viktig at immigranter raskest mulig finner arbeid.

Ifølge rapporten har immigranter og flyktninger hatt en positiv innvirkning på flere regioner i Norden. De har vært med på å øke befolkningen i en fjerdedel av nordiske kommuner, og mange av disse har tidligere hatt problemer med fraflytting og en aldrende befolkning.

Immigrasjon har stått for to-tredjedeler av befolkningsøkningen i Norden siden 1990. Grafen over viser prosent av totalbefolkningen i hvert land som er født i utlandet. Kilde: Nordic Statistics.

Det blir derfor ekstra viktig at migranter blir integrert på en god måte, slik at den negative trenden i griskrendte strøk skal kunne reverseres, understrekes det i rapporten.

– Nå migranter får muligheter til å ta en utdanning, bli selvstendige og oppleve at de står likestilt med andre, representerer de et virkelig positivt tilskudd til utviklingen, sa Anna Karlsdóttir fra Nordregio.

Robotene kommer

Eldreølgen og færre fødsler vil også ha en innvirkning på de nordiske arbeidsmarkedene. Rapporten påpeker at den gjennomsnittlige nordiske sysselsettingsgraden på nesten 80 % ligger godt over EUs gjennomsnitt på 67,7 %. Men hvordan ser arbeidsmarkedet ut i 2040?

Rapportens forfattere har regnet ut at oppimot en tredjedel av nordiske jobber kan være «svært utsatt» for robotisering i fremtiden. Danske kommuner og landlige kommuner i de andre nordiske landene regnes å være mest utsatt. Rapporten peker på at disse endringene i arbeidsmarkedet neppe vil bli likt fordelt rent geografisk.

– Derfor er det viktig å kartlegge hvilken kapasitet ulike typer regioner og kommuner har for å tilpasse seg nye arbeidsmarkedsstrukturer. En av utfordringene blir å sørge for at kompetanse og kunnskap innen en region henger sammen med jobbmulighetene som finnes der. Dette gjelder spesielt for Nordens mer griskrendte regioner, skriver rapportens forfattere.

Hva mer vil fremtiden bringe?

Det samlede nordiske bruttonasjonalproduktet i 2018 var på 1,64 trillioner dollar, noe som gjør Norden til verdens tolvte største økonomi. Men selv om de nordiske økonomiene er sterke i global sammenheng, står alle overfor utfordringer knyttet til demografi, teknologi og bærekraftig utnyttning av naturressurser. Det har allerede lenge foregått en debatt i Norge om hva som kan «erstatte» olje og gass.

State of the Nordic Region 2020 trekker frem at Norden allerede sees på som en region som spiller en unik og innovative rolle når det gjelder å utvide nye økonomiske modeller.

– Den nye, mer raffinerte og utvidede bioøkonomien har en positiv effekt på regional utvikling og økonomi, arbeidsplasser, innovasjon og kunnskap, skriver forfatterne.

De peker på en 15 % økning i jobber innen bioøkonomien over ti år, med størst økning i Sverige, Danmark og Norge. Bioøkonomi sees på som en nødvendig arvtaker til den fossile økonomien.

Torbjørn Røe Isaksen

Torbjørn Røe Isaksen tar över otacksam ministerpost

Torbjørn Røe Isaksen blev den 24 januari i år Norges Social- och arbetsminister. Det är den minst eftertraktade ministerposten just nu i regeringen, efter den mest omfattande rättsskandalen i norsk historia. Men Isaksen har ambitioner.

PORTRETT

12.02.2020

TEXT: BJÖRN LINDAHL, FOTO: ØYVINN MYGE/NFD

Han har redan gett signaler om att han kan tänka sig att kandidera för att bli ny partiordförande för Høyre efter Erna Solberg, den dagen det blir aktuellt. Frågan kommer upp under våren, när partiet har sin kongress. Solberg har varit partiledare sedan 2004.

”Erna sitter så länge hon vill. Även om vi inte skulle få en majoritet efter valet 2021, så kan hon fortsätta som partiledare. Men jag funderar över möjligheten att ta över” sa Torbjørn Røe Isaksen nyligen i en intervju med Telemarkavisa.

Samtidigt la han till att han också reflekterar över att lämna politiken helt.

"NAV-skandalen"

Om han ska ha en chans att bli vald partiledare beror på hur han hanterar det som i Norge kallas för NAV-skandalen, men som lika mycket handlar om fel som begåtts av olika regeringar och domstolarna.

I oktober 2019 blev det känt att välfärdsmyndigheten NAV, som har ansvaret både för arbetsförmedling, socialvård och

välfärdsrätter, har tolkat EES-avtalet fel. Norge har krävt att de som får vissa typer av arbetslöshetsstöd, måste uppehålla sig i landet. Enligt EES-avtalet, som ger samma fria flyt av kapital, handel och människor som finns inom EU, kan Norge inte ställa ett sådant krav. Alla ska kunna resa fritt inom EES-området.

Vill du läsa mer om de övriga arbetsministrarna i Norden? Vi har samlat porträtt på dem här:

Hittills har det visat sig att 75 personer orättvist har dömts för svindel. 45 av dem har fått fängelsestraff. 2 400 har orättvist tvingats att betala tillbaka belopp på upp till flera hundra tusen kronor.

Statsminister Erna Solberg lovade att alla fakta skulle komma på bordet, men har vägrat att ge Stortinget e-poster som skickats mellan departementet och NAV strax innan rättsskandalen blev känd. När Fremskrittspartiet gick ut ur regeringen den 24 januari i år, blev det en större regering-sombildning där den förra Social- och arbetsministern, Anniken Hauglie, avgick.

Var näringsminister

Torbjørn Røe Isaksen och har inte varit inblandad i affären hittills. Han valdes till stortingsrepresentant 2009 och blev minister första gången 2013, då som undervisningsminister, en post han hade fram till 2018, då han blev näringsminister.

Uppvuxen i en lärarfamilj i Porsgrunn i Telemark, studerade han statsvetenskap på Oslo universitet. Sin mastergraduppsats skrev han om den österrikiska nationalekonomen Friedrich von Hayek, som räknas som en motpol till John Maynard Keynes. Hayek är en klassisk liberalist som är emot statlig inblandning i marknadsekonomin.

Främste ideologen

Torbjørn Røe Isaksen har beskrivits som den främste ideologen i Høyre. 2007 korades han av VG som landets främsta unga politiska talent. Han ledde då Høyres ungdomsförbund och skrev en debattbok där han hävdade att Høyre låtit politiken handla för mycket om kronor och ören, istället för ideologi. Idag sliter Røe Isaksen med att han tolv år senare förbinds mer med det, än vad han har gjort som minister.

NAV-affären kommer säkert att ändra hur han uppfattas i framtiden.

"Jag är inte här för att ha det kul på jobbet", sa han när han tog över nycklarna till ministerkontoret.

Norden med gemensam insats mot självmord i tågtrafiken

Varje år begår 3 500 människor i Norden självmord. Velfärdsutskottet i Nordiska rådet beslutade under sessionen i Köpenhamn om en gemensam nordiska insats för att minska talet. Gruppen vill bland annat ha en nollvision rörande självmord framför tåg fram till 2025.

NYHET

12.02.2020

TEXT OCH FOTO: BJÖRN LINDAHL

Norden brukar ligga högst upp på olika välfärdsindikatorer och på hur lycklig befolkningen är. Men tyvärr är statistiken för självmord inte lika god.

- Grönland har den högsta självmordsstatistiken i hela världen och tänkbara förklaringar är hög förekomst av depression, alkoholism och våld. Av de nordiska länderna har Finland flest självmord per 100 000 invånare, följt av Sverige, Island, Norge och Danmark, skrev den socialdemokratiska gruppen som lade förslaget i välfärdsutskottet.

I Norge har självmord varit ett hett tema efter att prinsessan Märthas ex-make, Ari Behn, begick självmord på juldagen.

Kungafamiljen och Behns föräldrar och barn var öppna med att det handlade om självmord med en gång. Kung Harald inledde sitt nyårstal med att tala om självmordet och dottern Maud Angelica höll ett gripande tal vid begravningen, som direktsändes. 91 procent av norrmännen ansåg i en mätning att det är positivt med öppenheten.

Två Oslokvinnor tänder ljus för Ari Behn på Slottsplatsen.

Själv mord drabbar inte bara de berörda och deras familjer och vänner. När en person kastar sig framför ett tåg påverkas också tågföraren. Sker det på en perrong är det många andra resenärer som kan bli vittnen.

- Det är mycket chockartat för närstående och människor runt omkring när någon tar sitt liv. Det är även djupt traumatiserande för tågförare, för de som är i närheten och för de som är inblandade efteråt när någon avslutar sitt liv framför ett tåg, står det i förslaget från välfärdsutskottet..

Själv mord framför tåg är bara en del av antalet självmord som begås. I Sverige är andelen ungefär fem procent.

Plattformsbarriärer effektiva

Att upprätta hinder vid tågspåren och perrongerna är ett effektivt sätt att minska antalet självmord framför tåg.

Plattformsbarriären fungerar så att den bara öppnar sig när tåget har stannat på perrongen. Dörrarna på tåget passar då med dörrarna i barriären. Det finns därmed inget sätt att kasta sig framför tåget, om bara barriären är hög nog.

Plattformen Woodleigh, på North East MRT line in Singapore. Dörrarna på stationen öppnas bara när tåget stannat. Det gör att resenärer inte kan falla ned, eller hoppa fram-

för tåget. Tågen kan också köra in med högre fart. Foto: Seloloving, Wikipedia.

En kinesisk studie för åren 2008 – 2017 visade att antalet självmord på metrostationer minskade med 91 procent när barriärer, eller platform screen doors (PSD), som de kallas på engelska, installerades.

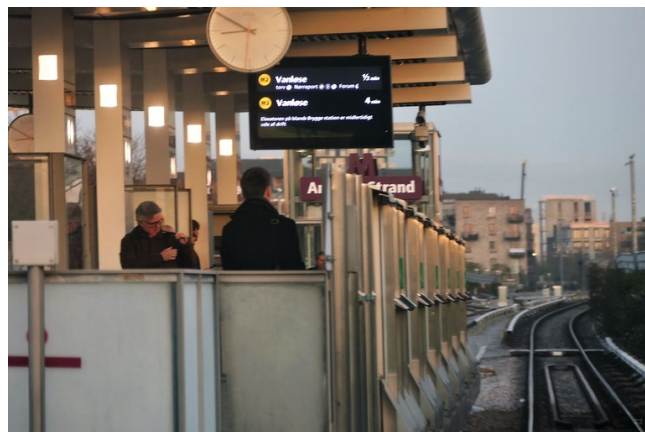
I Sydkorea minskade självmorden med 89 procent på 121 Metro-stationer i Seoul 2003 - 2012. Det lägre talet berodde på att några av plattformsbarrriärerna var lägre, så att det fortfarande gick att klättra över dem.

De första plattformsskärmarna installerades i Singapore Mass Rapid Transit (SMRT) redan 1987. Enligt statistik från Metrobits.org finns det nu 87 tunnelbanesystem i världen med plattformsbarrriärer. Bara 18 av dem finns utanför Asien.

Att barriärerna introducerades i Asien först beror bland annat på att tåg- och tunnelbanesystemen där ofta är fullpackade av människor. Det ökar risken för att någon av misstag pressas ut från plattformen och ned på spåret. I Kina har plattformsbarrriärer införts som krav på alla järnvägsstationer.

Köpenhamn föregångare

I Europa har plattformsbarrriärer bland annat installerats på alla underjordiska stationer i Köpenhamns Metro. Företaget som har byggt och driver Köpenhamns metrosystem har emellertid som policy att inte uttala sig om självmord.

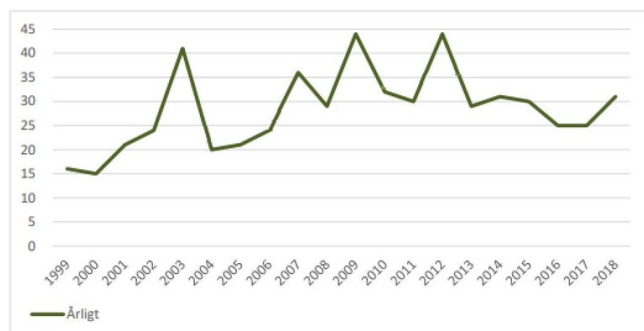
Alla stationer under jorden på Köpenhamns metro har plattformsbarrriärer. De finns också där spåren går över jorden, som i Amagerstrand. Barriären är emellertid inte så hög att det är omöjligt att ta sig över den.

Den statistik som finns är att det begicks 31 självmord på danska järnvägar år 2018. I den ingår också Köpenhamns Metro och pendeltågstrafiken, det så kallade S-togsnettet. Det var sex fler självmord än året innan, enligt en säkerhetsrapport från Trafik-, Bygge och Boligstyrelsen.

I perioden 2000 – 2015 begick sammanlagt 232 människor självmord på järnvägen visar rapporten "Selvmord og selv-

mordsforsøg på skinnerne” som utarbetats av Center for Selvmordsforskning, för DSB.

ANTAL SJÄLMORD PÅ DANSKA JÄRNVÄGAR OCH METRON

I Oslo har Sporveien, som har ansvar för tunnelbanenätet, registrerat ungefär två självmord årligen på tunnelbanan.

- Sporveien sätter alltid säkerheten högst. De åtgärder vi genomför för att förhindra självmord på tunnelbanan är en del av det allmänna säkerhetsarbetet på T-banen. Vi har vaktare på stationsområdena, uppmärksamma och tränade förare, kameraövervakning, nödnummer och olika åtgärder för att säkra spåren på mer utsatta områden, säger Terje Sandhalla, som är säkerhetschef på Sporveien.

Störst öppenhet om självmord på tunnelbanan är det i Stockholm, där den årliga statistiken inte bara visar de som begått självmord, men även de som överlevde, men skadades:

	2015	2016	2017	2018	2019
Framförhopp, skadad	5	6	7	2	8
Framförhopp, dödad	12	4	9	6	10

- Vår Trygghetscentral har 4 500 kameror i tunnelbanans och pendeltågens stationer där de i realtid kan följa vad som sker på plattformar, väntsalar och en del övriga utrymmen. Trygghetsoperatörerna, liksom trafikpersonalen - tågförare, stationspersonal, ordningsvakter och trygghetsvårdar - har utbildning för att kunna identifiera personer som uppvisar "suicidala" eller andra avvikande beteenden, säger Claes Keisu, pressansvarig på Trafikförvaltning, Region Stockholm.

- Under 2019 fångades 239 misstänkt suicidala personer i SL:s spårtrafik in tack vare att personalen eller resenärer reagerat. Under 2018 hindrades 194 misstänkta suicidala personer.

Två helt nya pendeltågstationer har försetts med plattformbarriärer – Stockholm City och Stockholm Odenplan.

Den nybyggda pendeltågsstationen Stockholm Odenplan har försetts med plattformbarriärer. Foto: Gustav Kaiser.

- På de stationerna har vi inte haft något självmord alls. Vi har också ett projekt på gång där vi bygger plattformbarriärer på en tunnelbanestation. Men problemet är att vi i tunnelbanan har flera olika tågtyper där avståndet mellan dörrarna är olika, säger Claes Keisu.

Alla de 129 pendeltågen är identiska och plattformbarriärer fungerar därför bra på pendeltågsstationer.

- På tunnelbanan finns ett ytterligare problem: De flesta stationerna i tunnelbanan byggdes för 70 år sedan. Många stationer ligger utomhus och många har plattformar som är svängda. Det är tekniskt svårt att bygga in ny teknik i befintliga miljöer och det är en utmaning att hitta fungerande lösningar för plattformar som ligger i kurvor.

- Nu pågår utbyggnad av Stockholms tunnelbana med nya linjer och 15 stationer och där förbereds för installation av plattformsväggar.

Stockholms tunnelbana (bilden ovan) har närmare 1,3 miljoner påstigande per dygn. På pendeltågen är det cirka 400.000 påstigande per dygn. Foto: Gustav Kaiser

Vintern 2014/2015 gjordes försök i mindre skala med tre olika typer av plattformsdörrar i tunnelbanan station vid Åkeshov.

- Vi kommer att göra ett fullskaletest på Bagarmossens tunnelbanestation under 2021. Beräknad kostnad för testet är 101 miljoner kronor och upphandling påbörjas i år, säger Claes Keisu.

Marie Preisler har bidragit till denna artikel

Nordsjödykaren - arbetslivsskildring som går på djupet

Trots den stora betydelsen för Norges ekonomi är arbetslivsskildringarna från oljeverksamheten få. Nu har det kommit en bok om den märkligaste av de nya yrkesgrupper som skapades – djuphavsdykarna. Den är skriven av en svensk, Hans Claesson.

NYHET

10.02.2020

TEXT: BJÖRN LINDAHL, FOTO HANS CLAESSION.

Norge firar i dessa dagar att det är 50 år sedan det hittades olja i Nordsjön. Samtidigt invigdes det tredje största oljefältet hittills, Johan Sverdrup.

Genom oljeskatter och statens ägarandel i Equinor får den norska staten ungefär 250 miljarder kronor per år. Det motsvarar nästan en femtedel av statens inkomster.

Det hade inte varit möjligt utan Nordsjödykarna, som det skrivits böcker om, men det har aldrig skrivits en bok av en nordsjödykare, påpekar Hans Claesson.

Han är idag 69 år och tar kontakt med AiN i förbindelse med den norska TV-kanalen NRK:s serie "Lykkeland", som skildrar de första åren när oljeverksamheten kom till Norge.

- Är du intresserad av att få veta hur det egentligen var? frågar han.

Det norska "oljeäventyret", som det brukar kallas i Norge, började när en amerikansk chef för oljebolaget Phillips Petroleum var på semester i Nederländerna 1960. Mitt i tulpanfälten såg han oljetorn av samma sort som han var så van

vid i hemstaten Oklahoma. Nederländerna hade hittat ett av världens största naturgasfält, Groningen.

Ingen hade räknat med att det fanns möjligheter att hitta olja och gas i den delen av Europa. Men tanken slog honom: Vad om samma geologiska strukturer fortsatte ut i Nordsjön? Fler oljebolag hade kommit på tanken och hade redan undersökt möjligheterna att leta utanför Storbritannien. Men Phillips Petroleum var de första som kontaktade norska myndigheter.

Hans Claesson var med när det startade. Han var Sveriges första USA-utbildade djuphavsdykare, 22 år och höll på att krossa benet på sitt första uppdrag i Nordsjön, när en brottsjö slog in över dykfartygets arbetsdäck och lasten av gastuber slets loss.

Samtidigt drömde den unge Hans Claesson om att bli dykare. Han hade läst böcker *En världsomsegling under havet* av Jules Verne och *Den tysta världen* av Jaques-Yves Costeau. Mitt i Stockholm döks det efter regalskeppet Wasa.

Han utbildade sig tidigt till sportdykare, ansökte senare om att bli röjdykare under värnplikten, men fick nej. Efter militärtjänstgöringen åkte han istället till Kalifornien där det fanns en yrkesskola för djuphavsdykare. Den 6 februari 1973 reste han till Stavanger för en jobbintervju. Han blev omedelbart anställd. Åtta timmar efter att han lämnade Stockholm satt han redan i en helikopter på väg ut i Nordsjön.

När oljeindustrin började leta efter olja och bygga produktionsplattformar i Nordsjön hade den bara erfarenheter från

mycket grunt vatten i Mexikanska bukten. I Nordsjön hittades de första fälten på 70-80 meters djup. Det låter inte så mycket, men om det vid havsytan är en atmosfärs tryck, eller en bar, ökar detta med en bar var tionde meter. På 80 meters djup är det nio bar.

- Då är luften så komprimerad och tjock att det känns som den rinner mellan fingrarna när man rör handen inuti en dykarklocka, säger Hans Claesson.

Vid dykning tar kroppens vävnader upp andningsgasen. Om uppstigningen sker för snabbt frigörs gas och formar små bubblor som snabbt kan bli så stora att de orsakar nervsmärtor eller stopp i blodcirkulationen. Det kallas för dykarsjuka och kan vara dödlig.

Uppstigningen måste därför ske gradvis så att kroppen hinner anpassa sig. Men ju djupare man dyker och ju längre tid man är nere, desto mer tid tar det för kroppen att anpassa sig. Ett halvtimmes dyk till 80 meter kräver drygt två timmar dekompression, ett entimmes dyk kräver tio timmar dekompression.

Lösningen är att ha en tryckkammare vid ytan, på en plattform eller fartyg. Dit förs dykaren i en dykarklocka efter att jobbet utförs och kan då dekomprimeras gradvis.

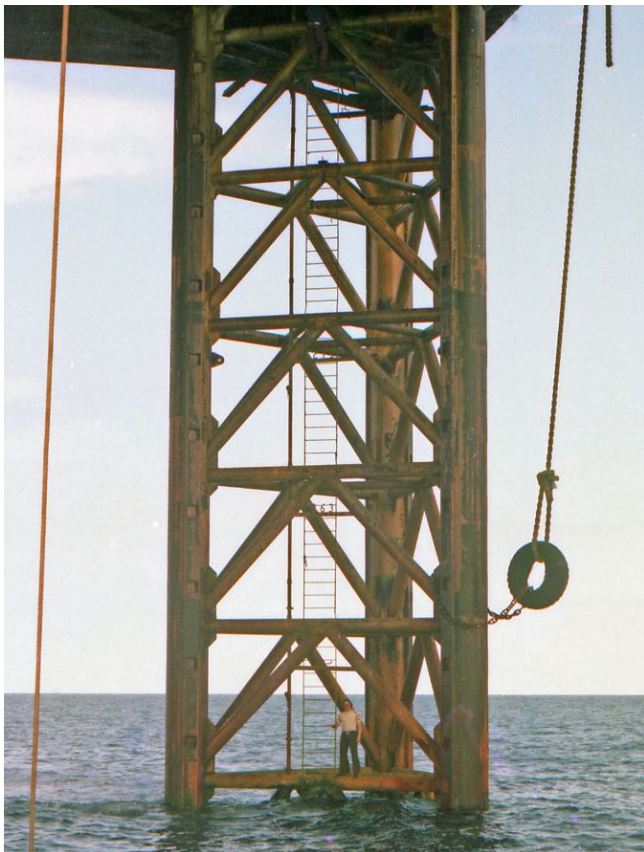
Dykarklockan används för att frakta dykarna upp och ned i vattnet. Klockan ansluts till en tryckkammare på däck som dykarna kan krypa in i och uppehålla sig med samma tryck som där de jobbar och under de långa dekompressionerna.

För att kunna andas under så högt tryck blandas den lätta gasen helium in i luften som dykarna andas. Det gör att de får en "Kalle Anka"-röst, som när man andas in helium från en partyballong.

Allt detta har beskrivits förut i många reportage, men vad Hans Claesson gör är att beskriva i detalj hur uppdragen skedde, väntetiderna, jargongen, farorna, men också tristessen och monotonin när man var instängd i en tryckkammare, alltid lite frusen och med mat där bara det som var mest kryddat smakade någonting.

- Målet var att få med så många moment som möjligt och skildra det precis som det var. Jag har mycket anteckningar, loggböcker och min egen dykloggbok där jag noterat det som skedde, säger Hans Claesson.

Dessutom har han flera hundra brev han skickade hem till sin fästmo och senare fru, finska Tuulikki.

Det var stora dimensioner redan på Hans Claessons tid som dykare i Nordsjön. Här har han fotograferat en kollega på ett av plattformsbena på produktionsplattformen Gulftide vars botten, högt däruppe, träffades av brytande sjö under svåra stormar.

Detaljnivån i beskrivningarna är stor och även om konversationerna är rekonstruerade var det ungefär så det lät. Ett av uppdragen var att hitta en läcka på ett rör som användes för att fylla råolja på tankfartyg.

"Så släpper bottendörren tätningen. Han sjunker omedelbart ned i det mörka vattnet, och blir stående på botten rakt under klockan.

"Dykaren lämnat klockan" får han ur sig och hör Norman svara direkt "Roger, dykaren lämnat klockan." Få se här nu tänker han och försöker lokalisera sig. Det är banne mig helt becksvalt. Knappt en meter sikt. Men vänta, där borta är strålkastaren. Ser mer ut som ett stearinljus än en 1 000 wattare."

Efter att ha skrapat bot sedimentet från röret han ska undersöka för att läsa märkningen följer han röret och känner runt det med händerna för att vara säker på att inte missa läckaget.

"Så hör han det och strax därefter ser han hur bubblorna strömmar upp. Jo, det är ett tydligt brott på röret!

"Surface! Brott på utsidan av första flänskopplingen, invid svetsfog. Jag fortsätter utåt!"

Dykarna var inte bara plattformbyggarnas ögon och öron. De reparerade också de skador som uppstod. Mycket riskfyllt var det när ankarkättingarna för de nybyggda betongplattformarna skulle kapas inför bogseringen ut i Nordsjön. Att bränna av de grova kättingarna var ett mandomsprov, berättar han.

- För att den skulle kapas rätt var man tvungen att bränna av den jämnt hela vägen runt, annars kunde det uppstå fickor med ånga som kunde explodera. Det var mycket nerver när man satt där och gröpte ur sextumskättingen. Det kunde ta 5 - 10 minuter. Den grova ankarkätting var så spänd att det ena ögonblicket var den där och i det andra ögonblicket var den inte där.

Hans Claesson avancerade snabbt, och blev dykledare. Samtidigt investerade han i och utrustade ett eget dykfartyg som han fick uppdrag för i Stavanger vid slutmonteringen av betongplattformarna Cormorant A och Brent C. Då var också Tuulikki med.

Ansvar för dykledare var stort:

"När han ser dykarna på TV-monitorerna slås han av tanken att dykarna därinne på något sätt måste ha tagit begreppen tålmod, tolerans och tillit till någon ny, högre nivå. Eller kanske en djupare nivå? Instängda som de är i ett stålrör, tillsammans med människor någon annan valt ut och helt beroende av att supportgänget på utsidan gör allting rätt."

Det skedde aldrig någon dödsolycka på något av de dykteam som Hans Claesson arbetade i, eller ansvarade för. Tio dykare dog i den norska sektorn under åren 1967- 1979. Men

under samma period omkom 34 i helikoptertransporter till och från plattformarna. 25 dog av att falla ned från hög höjd under arbetet med att bygga upp och underhålla plattformarna. 19 personer dog under lassning och lossning eller av explosioner.

Den största olyckan skedde ett år senare, då bostadsplattformen Alexander L Kielland kapsejsade i en storm och 123 människor omkom.

Men då hade redan Hans Claesson återvänt till Sverige, efter drygt fem år som nordsjödykare.

Vad tycker han då om NRK-serien "Lykkeland" som visats i flera nordiska länder?

- Jag tycker att det är ett bra drama, allt i allt, med rätt tidsskolorit. Man kan ju alltid peta i detaljer. Att dykarklockan sliter sig under vattnet i en scen är inte så realistiskt. Då väger den ju nästan ingenting. Det hade varit mer realistiskt att vajern gick av när den lyftes över vattenytan, påpekar han.

*Hans Claesson idag. Bokens hela titel är Nordsjödykaren. Roman om en yrkesresa från dröm till verklighet. För mer information om boken: **Läs mer***